

УДК 37.036(018.26)

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ І СІМ'Ї

Слятіна І.О.

Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського

В статті проаналізовано теоретичні обґрунтування музично-естетичного виховання підлітків в умовах взаємодії школи й сім'ї. Досліджено роботи науковців, які дозволяють визначити ключові проблеми, що стосуються історичного, культурологічного, психологічного та педагогічного забезпечення означеного процесу.

Ключові слова: педагогічне забезпечення, музично-естетичне виховання, підліток, взаємодія школи і сім'ї.

Постановка проблеми. Музично-естетичне виховання учнів підліткового віку за станом і характером свого вирішення належить до проблемних. Адже значна частина учнів підліткового віку за своїми показниками музично-естетичної вихованості не характеризується вище низького рівня, виявляючи при цьому такі якості, як інтерес переважно до формальних ознак музичного мистецтва, мозаїчні знання окремих музичних творів, здатність лише до емоційного реагування на сприйнятий музичний матеріал. Учні підліткового віку засвідчують недостатні уміння в питаннях установа діалогу з музичним мистецтвом як художньою та естетичною цінністю, демонструють відсутність досвіду пізнання музичного мистецтва в багатогранності його жанрів і видів, відчують значні труднощі під час оцінювання, аналізу та виконання творів музичного мистецтва.

Актуальність цієї проблеми стосовно нашого наукового пошуку зумовлена тим, що вирішення проблеми музично-естетичного виховання підлітків в умовах взаємодії школи й сім'ї відбувається як на теоретичному рівні, так і на практиці. У науковій літературі аналізується досвід взаємодії школи та сім'ї, підкреслюється необхідність зміцнення зв'язку сімейного та шкільного виховання в духовному розвитку учнів. Так, залишаються без належної відповіді такі питання, які визначають сутність і завдання музично-естетичного виховання підлітків, роль школи й сім'ї в залученні учнів підліткового віку до світу прекрасного засобами музичного мистецтва, сучасний стан та особливості музично-естетичної вихованості підлітків, теоретичне обґрунтування способів впливу на музично-естетичну свідомість та активність учнів в умовах взаємодії школи й сім'ї.

Адже відсутність належної підготовки учнів у сфері музично-естетичної культури має певне пояснення, засноване на аналізі процесів, які відбуваються в школі та сім'ї, а також дій та рішень, які мають місце в системі залучення молоді до світу прекрасного в житті та мистецтві. З огляду на це важливим є аналіз теоретичних і практичних аспектів музично-естетичного виховання підлітків в умовах взаємодії школи і сім'ї.

Усвідомлюючи необхідність розв'язання означеного завдання, нами проведено аналіз та експериментальне дослідження, спрямовані на те, щоб з'ясувати основні причини неефективного вирішення питань музично-естетичного виховання учнів підліткового віку, а також виявити на-

явні резерви у взаємодії школи й сім'ї, пов'язані з формуванням естетичної свідомості та організацією естетичної активності підлітків засобами музичного мистецтва [13]. Предметом наступних наукових пошуків став аналіз теоретичного обґрунтування музично-естетичного виховання підлітків в умовах взаємодії школи і сім'ї.

Важливе місце у визначенні особливостей музично-естетичного виховання учнів за участю вчителів школи та батьківської громадськості відведено працям дослідників (Н. Авер'янова, Т. Алексеєнко, З. Болтарович, Н. Брагіна, Є. Букресва, О. Ветрова, О. Велика, Т. Вечерок, М. Волос, Н. Ганнусенко, Т. Гараніна, Т. Д'ячкова, О. Єрмусевич, Г. Ігнатенко, Л. Комарова, Г. Кондратенко, М. Лукашевич, А. Макаренко, В. Пустовий, В. Сухомлинський, М. Стельмахович, Р. Федій та ін.), якими з'ясовано найсуттєвіші прояви цього процесу, обґрунтовано його особливості та закономірності, визначено можливі рішення та дії, спроможні його забезпечити, надати йому необхідного змісту, способу досягнення передбачених результатів.

З огляду на це, теоретичні висновки та узагальнення вчених забезпечили різнобічне осмислення музично-естетичного виховання учнів, розкриваючи при цьому не лише сутність, значення та потенційні можливості музично-естетичного впливу на свідомість та поведінку підлітків, але й умови, в яких такий процес має відбуватися. Науково-теоретичний пошук учених є основою побудови системи практичних дій, до здійснення яких залучаються працівники школи та батьківська громадськість.

Мета статті. Теоретично обґрунтувати аспекти музично-естетичного виховання підлітків в умовах взаємодії школи і сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Отже, цілком логічним постає аналіз та узагальнення теоретичного внеску вчених щодо організації та забезпечення музично-естетичного виховання учнів підліткового віку в умовах взаємодії школи й сім'ї. Якими є здобутки на теоретичному рівні вирішення означеної проблеми? Чого вдалося досягти дослідникам, обґрунтовуючи теоретичні засади залучення учнів до світу прекрасного в музичному мистецтві? Чи вдалося визначити оптимальний зміст і способи взаємодії школи й сім'ї в напрямку збагачення музично-естетичних знань, понять, уявлень а також розвитку художньо-естетичної активності та творчості учнів? Ці запитання є важливими і тому вимагають належної відповіді.

На основі аналізу та узагальнення наукової літератури можемо констатувати, що вченим вдалося обґрунтувати теоретичні засади цієї проблеми, виділивши при цьому історичні, культурологічні, психологічні та педагогічні аспекти. Для системного висвітлення та аналізу запропонованих рішень нами подано відповідні дані (рис. 1).

Теоретичне обґрунтування історичних аспектів музично-естетичного виховання учнів в умовах взаємодії школи і сім'ї. Актуальними в контексті розгляду історичних аспектів зазначеної проблеми є праці В. Кузя, О. Михайличенка, М. Стельмаховича, О. Сухомлинської, А. Троцько, В. Федяєвої та ін., в яких аналізується історичний досвід розбудови освітньо-виховної практики, зокрема музично-естетичного виховання учнів в умовах взаємодії шкільної освіти та сім'ї, наголошується на принципах, які визначають зміст і характер музично-естетичного виховання учнів в різних регіонах України, роль школи й сім'ї в залученні молоді до художньо-естетичних цінностей [10; 11; 14; 15; 17].

При цьому важливо підкреслити, що історичні аспекти музично-естетичного виховання учнів за участю школи й сім'ї аналізувалися на матеріалі минулого, зокрема XIX–XX століття. Водночас питання сучасного етапу соціально-історичного розвитку українського суспільства не знайшли належного вивчення та висвітлення в літературі стосовно того, як вирішуються завдання музично-естетичного виховання підлітків за участю школи й сім'ї. Це не сприяє актуалізації зазначеної проблеми й узагальненню ідей та поглядів, що пов'язані із залученням учнів до світу прекрасного в музичному мистецтві.

Теоретичне обґрунтування культурологічних аспектів музично-естетичного виховання учнів в умовах взаємодії школи й сім'ї. Дослідження таких проблем, як національні традиції музично-естетичного виховання, роль родинних і сімейних свят у залученні учнів до етномузичної культури, взаємодія закладів освіти, культури та сім'ї у формуванні естетичного ставлення молоді до етнопісенної творчості, здійснено вченими (Т. Алексєнко, З. Болтарович, О. Велика, А. Владимірова, Н. Ганнусенко, Є. Голобородько, К. Журба, О. Коберник, Л. Комарова, Л. Косачова, Т. Кравченко, А. Кузьмінський, Н. Лисенко, О. Наумчик, Г. Пономарьова, І. Риданова, М. Стельмахович, Т. Танько, В. Цина, Л. Чумак, Г. Яківчук та ін.).

У цих дослідженнях визначено, що музично-естетичне виховання учнів, яке здійснюється на ґрунті національної культури, набуває особливого емоційно-чуттєвого забарвлення, характеризується своєю привабливістю, яскравістю, витонченістю, зумовленою музичними цінностями певного регіону України.

Культурологічна зумовленість музично-естетичного виховання позначається на активному залученні до народного музичного мистецтва. Цей різновид музичної творчості властивий сімейному вихованню, в умовах якого учні знайомляться з народними піснями, інструментальною та хоровою музикою. Етномузичні цінності є домінуючими, мають визначальний характер для музично-естетичного виховання в сім'ї, що має врахувати у своїй освітньо-виховній діяльності школа [16; 18; 19; 20].

Як засвідчують наші наукові спостереження, культурологічні засади музично-естетичного виховання підлітків в умовах взаємодії школи й сім'ї системно ще не обґрунтовано та не висвітлено. Адже на культурологічному ґрунті має бути відповідною мірою представлена не лише народна музика, але й інші різновиди музичного мистецтва. Це особливо важливо для сучасної практики, в якій поступово інтегруються, взаємодоповнюються різні музичні жанри та види, напрямки та стилі музичної творчості. З урахуванням зазначеного виникає необхідність подальшого вивчення питань, що пов'язані з культурологічним забезпеченням музично-естетичного виховання підлітків в умовах взаємодії школи і сім'ї.

Теоретичне обґрунтування психологічних аспектів музично-естетичного виховання учнів в умовах взаємодії школи і сім'ї. Аналіз наукових досліджень дозволяє зазначити, що музично-естетичне виховання залежить від соціокультурних та особистісних чинників. Йдеться про підлітка, який розвивається, набуває певних якостей, виявляє здатність до більш складних способів освоєння прекрасного в навколишній дійсності та мистецтві. Саме тому вчені (І. Бех, Л. Виготський, О. Ермусевич, Н. Журавльова, С. Ковальов, Г. Костюк, Т. Кравченко, В. Постовий, В. Рагозіна та ін.) зосереджують увагу на окремих психологічних аспектах музично-естетичного виховання підлітків в умовах взаємодії школи та сім'ї. Як зазначає Л. Гусєва, «рушійною силою розвитку психіки, свідомості дитини

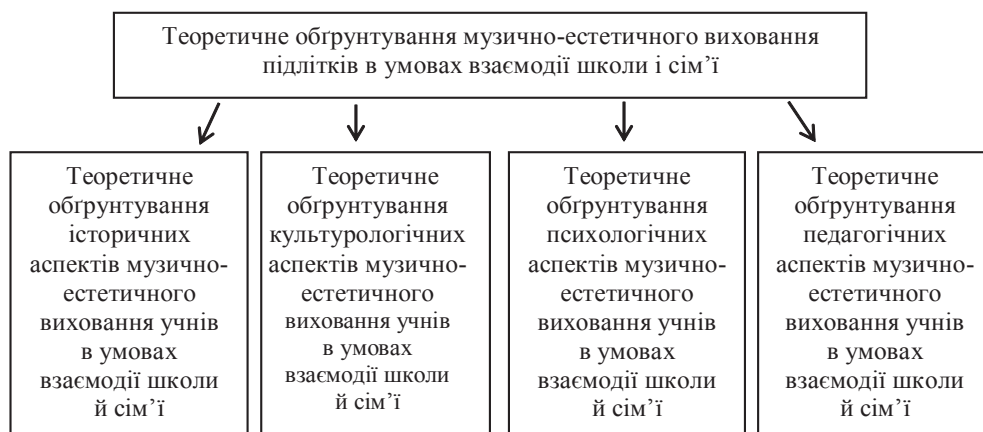

Рис. 1. Теоретичне обґрунтування музично-естетичного виховання учнів підліткового віку в умовах взаємодії школи і сім'ї

є її власна діяльність, спрямована на оволодіння об'єктивною дійсністю і опосередкована її відносинами за дорослими» [4, с. 113].

Серед актуальних проблем психологічного змісту вчені визначають такі, як вияв емоційної активності учнів у процесі естетичного сприймання музичних творів, здійснення аналітичних та оціночних дій, пов'язаних з освоєнням музично-естетичних цінностей, прийняттям рішень, що визначають творчий підхід до осмислення творів музичного мистецтва. Наголошуючи на необхідності психологічного забезпечення такого процесу, дослідники окреслюють особливості підготовки учнів певних вікових груп (молодшого, старшого шкільного віку) до художнього спілкування, пізнання музичних творів в умовах взаємодії школи і сім'ї [2; 3; 5; 6; 7; 8; 9; 12].

Однак питання психологічних особливостей музично-естетичного виховання учнів підліткового віку ще не знайшли всебічного теоретичного осмислення. У науковій літературі ці аспекти не отримали узагальненого висвітлення, що негативно впливає на організацію музично-естетичного виховання підлітків, не сприяє підвищенню ефективності музично-естетичного виховання школярів в умовах взаємодії школи і сім'ї.

Теоретичне обґрунтування педагогічних аспектів музично-естетичного виховання підлітків в умовах взаємодії школи й сім'ї. Наукові розвідки вчених (Т. Алексєнко, О. Баранов, Г. Берьозка, О. Ветрова, М. Волос, Т. Гараніна, З. Гіптерс, Ю. Грицай, О. Гуріна, Г. Ігнатенко, О. Книш, О. Коберник, В. Кузь, Н. Корольова, Т. Кравченко, О. Наумчик, О. Маренчук, Л. Пovalій, В. Постовий, В. Рагозіна, О. Савченко та ін.) засвідчують, що в забезпеченні процесу музично-естетичного виховання учнів підліткового віку за участю школи та сім'ї важливого значення набувають питання, які свідчать про доцільність та ефективність використання окремих форм, методів, способів і засобів музично-естетичного впливу на учнів.

Схвалені висновки та рекомендації переважно спрямовані на посилення естетико-виховних можливостей кожного з учасників означеного процесу. Наголошується на необхідності вдосконалення форм і методів діяльності вчителів, їх спроможності ефективно використовувати можливості навчальної та позанавчальної роботи для забезпечення ефективності музично-виховного впливу на учнів. Як зазначає А. Бойко, «позаурочна та позашкільна виховна діяльність в школах майже не здійснюється. Спілкування вчителів і дітей має переважно формальний характер. Діти перестають бачити в учителі старшого друга й радника. А про гуманні морально-естетичні взаємини нічого й говорити, оскільки вони формуються в процесі педагогічно доцільної діяльності і спілкування, які, як бачимо, майже відсутні» [1, с. 8].

Увага дослідників акцентується також на формах і методах музично-естетичного виховання учнів в сім'ї, що певним чином посилює виховні можливості сімейного середовища та здатність батьків брати участь в естетико-виховному процесі. Зазначаючи позитивні здобутки у вказаній сфері, варто наголосити на тому, що педагогічні аспекти музично-естетичного виховання підлітків в умовах взаємодії школи й сім'ї не отримали належного вивчення та обґрунтування. Школа й сім'я мають спиратися на визначені на теоретичному рівні педагогічні рішення.

Висновки. Аналіз теоретичного обґрунтування музично-естетичного виховання підлітків в умовах взаємодії школи й сім'ї дозволяє констатувати, що вченими визначено ключові проблеми, що стосуються історичного, культурологічного, психологічного та педагогічного забезпечення означеного процесу. Водночас окремі питання щодо взаємодії школи та сім'ї ще залишаються без належної відповіді, що зумовлює потребу у здійсненні подальшого наукового пошуку та прийнятті теоретично обґрунтованих рішень педагогічного забезпечення музично-естетичного виховання підлітків в умовах взаємодії школи й сім'ї.

Список літератури:

1. Бойко А.М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації (підготовка вчителя до формування виховуючих відносин з учнями): [навч.-метод. посібник] / А.М. Бойко. – К.: ІЗМН, 1996. – 232 с.
2. Бех І.Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 124-129.
3. Выготский Л.С. Психология искусства / Л.С. Выготский. – М.: Искусство, 1986. – 573 с.
4. Гусева Л. Трансформуючий вплив мистецтва на виховання особистості / Л. Гусева // Мистецька школа в системі національної освіти України: [навч.-метод. посібник]. – Львів, 1999. – С. 106-114.
5. Єрмусевич О.І. Підготовка психологів до роботи з сім'єю: морально-ціннісна складова їх майбутньої діяльності / О.І. Єрмусевич // Теоретико-методологічні проблеми розвитку особистості в системі неперервної освіти: [матеріали методологічного семінару АПН України 16 грудня 2004 р.] / За ред. С.Д. Максименка. – К., 2005. – С. 629-635.
6. Журавльова Н.Ю. Міжособистісна проблематика підліткового віку: специфіка та підходи до виховання / Н.Ю. Журавльова // Теоретико-методологічні проблеми розвитку особистості в системі неперервної освіти: [матеріали методологічного семінару АПН України 16 грудня 2004 р.] / За ред. С.Д. Максименка. – К., 2005. – С. 332-337.
7. Ковалёв С.В. Психология семейных отношений / С.В. Ковалёв. – М.: Педагогика, 1987. – 160 с.
8. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк [За ред. Л.М. Проколенко] – К.: Рад. шк., 1989. – 186 с.
9. Кравченко Т.В. Школа і сім'я: проблеми взаємодії / Т.В. Кравченко Національна програма виховання дітей і молоді в Україні: стан та перспективи: [матеріали Всеукр. наук.-прак. конф. 15-17 травня 2003 р.] – Херсон, 2003. – С. 83-87.
10. Кузь В.Г. Основи національного виховання / В.Г. Кузь, Ю.Д. Руденко, З.О. Сергійчук. – Умань: УДПУ, 1993. – 256 с.
11. Наумчик О.Ф. Сім'я в системі національного виховання / О.Ф. Наумчик, О.М. Маренчук // Національна програма виховання дітей і молоді в Україні: стан та перспективи: [матеріали Всеукр. наук.-прак. конф. 15-17 травня 2003 р.] – Херсон, 2003. – С. 109-114.

12. Постовий В.Г. Трансформація та інтеграція родинних традицій виховання дітей / В.Г. Постовий // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 2. – С. 46-48.
13. Слятіна І.О. Музично-естетичне виховання учнів підліткового віку в умовах взаємодії школи і сім'ї [Текст]: автореферат... канд. пед. наук, спец.: 13.00.07 – теорія і методика виховання / Слятіна І.О. – Х.: Харківський нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, 2016. – 20 с.
14. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка / М.Г. Стельмахович // – К.: ІЗМН, 1997. – 232 с.
15. Сухомлинська О.В. Цінності у вихованні дітей та молоді: стан розроблення проблеми / О.В. Сухомлинська // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 105-111.
16. Федий Р.И. Семейные истоки эстетического воспитания детей / Р.И. Федий // Эстетическое воспитание молодежи средствами искусства / Под ред. В.Г. Бутенко. – М., 1991. – С. 87-89.
17. Федяєва В.Л. Актуальні проблеми сімейного виховання в контексті історичної ретроспективи / В.Л. Федяєва // Педагогічний альманах: [зб. наук. праць] – Херсон, 2011. – Вип. 10. – С. 294-299.
18. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: [навч. посібник] / В.Ф. Черкасов. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – 520 с.
19. Шевченко Г.П. Естетичні цінності в структурі духовної культури / Г.П. Шевченко // Формування духовної культури учнівської молоді: [зб. наук. пр.] / За заг. ред. Г.П. Шевченко. – Луганськ, 1997. – С. 24-29.
20. Яківчук Г.В. Вивчення музичного фольклору в позаурочній роботі / Г.В. Яківчук // Мистецтво і освіта. – 2014. – № 2(72). – С. 8-13.

Слятіна І.А.

Николаевский национальный университет имени В.А. Сухомлинского

ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ МУЗЫКАЛЬНО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ПОДРОСТКОВ В УСЛОВИЯХ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ШКОЛЫ И СЕМЬИ

Аннотация

В статье проанализированы теоретические обоснования музыкально-эстетического воспитания подростков в условиях взаимодействия школы и семьи. Исследованы работы ученых, которые позволяют определить ключевые проблемы, касающиеся исторического, культурологического, психологического и педагогического обеспечения данного процесса.

Ключевые слова: педагогическое обеспечение, музыкально-эстетическое воспитание, подросток, взаимодействие школы и семьи.

Slyatina I.O.

Mykolayiv National University named after V.O. Sukhomlynsky

THE THEORETICAL JUSTIFICATION OF MUSICAL AND AESTHETIC EDUCATION OF ADOLESCENTS IN THE CONDITIONS OF INTERACTION OF SCHOOL AND FAMILY

Summary

As the title implies the article describes theoretical justification of musical and aesthetic education of adolescents in the conditions of interaction of school and family. The works of scientists were studied to identify key issues relating to historical, cultural, psychological and pedagogical support of the process.

Keywords: pedagogical support, musical and aesthetic education, adolescence, the interaction of school and family.